

Anotace

Předložená práce si za hlavní cíl klade analyzovat některé aspekty vývoje tzv. speciálních muzeologií v období komunistického panství v letech 1948–1989 na území českých zemí. Tento klíčový pojem přitom vnímá jako hraniční obory, které v sobě primárně integrují poznatky muzeologie a jednotlivých vědních disciplín s cílem ovlivňovat muzejní kulturu a zpětně působit na obě výchozí disciplíny. Jejich vlastní obsahovou náplň tak tvoří především teoretické, ale i historické a k praxi zaměřené (muzeografické) myšlenkové přístupy, které se bezprostředně váží a svou podstatou ovlivňují proces muzealizace.

Pro výzkum bylo zvoleno celkem pět výrazných vědních oborů – historiografie, archeologie, etnografie, literární věda a dějiny umění. Při jejich výběru sehrála důležitou roli především skutečnost, že všechny vykazují možnost komparace srovnatelných znaků plynoucích z jejich zařazení mezi humanitní vědy a zároveň se jedná o etablované hráče na muzejním poli. Přesto se u nich objevují menší či větší diference zcela zásadní pro muzeologické vnímání problematiky, a to v podobě odlišné míry preference autentických hmotných předmětů při vlastním výzkumu, způsobů klasifikace zkoumaných jevů či výrazného překrývání dokumentačního záběru v rámci muzejní činnosti.

V souladu s hlavním záměrem práce je jejím dalším stěžejním úkolem u jednotlivých speciálních muzeologií představit klíčové osobnosti a jimi vygenerovanou škálu přístupů a postojů v oblasti muzealizace. Další výzkumné úkoly pak souvisí především s celkovým pochopením fungování zkoumaného fenoménu včetně zaznamenání vnějších vlivů, které jeho podobu determinovaly. V práci je tak nastíněn složitý a komplikovaný vztah tehdejšího státní kulturní politiky k muzejnictví, práce si však neklade za cíl detailně analyzovat celkový mechanismus působení a aktivit těchto institucí. Předmětem analýzy speciálních muzeologií se naopak stanou strategie jednotlivých muzeologů, míra jejich zapojení do vysokoškolského prostředí, zahraniční vlivy a také otázka institucionalizace či kontinuity a diskontinuity s obdobím před rokem 1948.

Hlavnímu i dílčímu cílům odpovídá struktura práce. První kapitola zasazuje problematiku do dobového muzeologického i mocenskopolitického kontextu. Následující kapitoly jsou věnované jednotlivým speciálním muzeologiím a zaměřují se na monitorování společného vývoje příslušného vědního oboru a muzejnictví, analýzu snah o vymezení kompetencí jednotlivých speciálních muzeologií, strukturu relevantních muzejních institucí, vnímání oborových aspektů muzealizace muzejními pracovníky, historickou reflexi daného fenoménu a konečně participaci na profesním sdružování a vysokoškolské výuce.

Co se týká geografického vymezení tématu, text se soustředí výhradně na oblast historických českých zemí. Vliv ostatních prostředí bude zkoumán potud, pokud významnějším způsobem zasáhly do českého prostředí. Z hlediska časového pak výzkum zahrnuje specifické období let 1948–1989, které představuje řadu přelomových událostí, s nimiž se autor vyrovnává na základě reflexe současné historiografické produkce.

Vzhledem k obrovskému počtu a charakteru pramenného materiálu, který bylo třeba do práce zakomponovat, se ústřední metodou pro získání relevantních poznatků stala obsahová analýza a jejich následné utřídění formou komparace. Co se týká informačních zdrojů, kromě historiografické produkce je jejich součástí i standardní literatura o dějinách muzeí a osobnostech. Základ však tvoří množství dobových publikací, příspěvků ze sborníků i časopisů a velký počet statí pojednávajících o nejrůznějších setkáních a událostech.

Vlastní přínos předložené práce spočívá v tom, že se jako první svého druhu pokouší zkompletovat, systematizovat a interpretovat údaje o doposud minimálně probádaném tématu. Přes určující historický přístup se na danou problematiku dívá především prizmatem muzeologie a používá její terminologii. Mnohé v práci nastíněné myšlenky tehdejších představitelů speciálních muzeologií ostatně mohou rezonovat i v dnešní společnosti.

Abstract

The main aim of this work is to analyze some aspects of the development of the so-called special museologies in the period of the communist era in the years 1948–1989 on the territory of the Czech lands. It, however, perceives this key concept as borderline disciplines, which primarily integrate the knowledge of museology and individual scientific disciplines intending to influence the museum culture and retroactively affect both initial disciplines. Their content thus consists mainly of theoretical, but also historical and practice-oriented (museographic) ideological prisms, which are immediately connected to and, by their nature, influence the process of musealization. Five major scientific disciplines were selected for this research work – historiography, archeology, ethnography, literary science, and art history. The fact that they all exhibit the possibility of comparing comparable features resulting from their inclusion in the humanities and are also established players in the museum field played an essential role in their selection. Nevertheless, there are minor or more significant differences that are fundamental to the museological perception of the issue, namely in the form of different degrees of preference for authentic, tangible objects in own research, ways of classifying the examined phenomena or a significant overlapping of documentary scopes within the museum activity. Following the main aim of the thesis, its next main task is to introduce, within each of the individual special museologies, the key personalities and their range of approaches and attitudes in the area of musealization. Other research tasks are then related primarily to the overall understanding of the functioning of the examined phenomenon, including the recording of external factors that determined its form. The thesis outlines the complex and complicated relationship of the then state cultural policy to museology. Nevertheless, it does not aim to analyze in detail the overall mechanism of action and activities of these institutions. On the contrary, the analysis subject of special museologies will be the strategies of individual museologists, their degree of involvement in the university environment, foreign influences, and also the question of institutionalization or continuity and discontinuity with the period before 1948. The thesis structure corresponds to main and partial aims. The first chapter puts the issue into the contemporaneous museological and power-political context. The following chapters are dedicated to the individual special museologies and focus on monitoring the joint development of the relevant discipline and museology, analysis of efforts to define competences of individual special museologies, the structure of pertinent museum institutions, perception of discipline aspects of musealization by museum workers, the historical reflection of the given phenomenon and finally participation in professional events and university teaching. Regarding the geographical definition of the topic, the text focuses exclusively on the area of historical Czech lands. The influence of other environments will be investigated to the extent to which it has significantly influenced the Czech environment. In terms of time, the research includes a specific period of 1948–1989, which represents several breakthrough events that the author deals with based on the reflection of contemporary historiographic production. Due to the plethora and character of the source material that had to be incorporated into the work, content analysis and its subsequent sorting in the form of comparison became the convenient method for obtaining relevant knowledge. Regarding the information sources, in addition to historiographic production, they also include standard literature on the history of museums and personalities. However, the basis is formed by several contemporaneous publications, contributions from anthologies and magazines, and a large number of essays describing various meetings and events. The benefit of the presented thesis is that, as the first of its kind, attempts to complete, systematize and interpret data on a topic that so far has been explored only minimally. Despite the denoting historical approach, the issue is primarily explored through the prism of museology and uses its terminology. Indeed, many of the ideas of the then representatives of special museology outlined in this work may also resonate in today's society.

Klíčová slova

vývoj muzeologického myšlení; československá muzeologie; speciální muzeologie; historie muzejnictví v českých zemích; historická muzeologie; edukace muzejních pracovníků

Keywords

development of museological thinking; Czechoslovak museology; special museologies; history of museums in the Czech Lands; historical museology; education of museum employees